

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Strategisk miljøvurdering Natura 2000-plan 2022-2027

Pamhule Skov og Stevning Dam

Natura 2000-område nr. 92

Habitatområde H81

Fuglebeskyttelsesområde F59

November 2021

Udgiver: Miljøstyrelsen

Redaktion: Miljøstyrelsen Syddjylland

Forsidefoto:

Hindemade med Pamhule Skov i baggrunden.

Fotograf: Miljøstyrelsen Syddjylland

ISBN: 978-87-7564-797-2

Indhold

1. Miljørapport for Forslag til Natura 2000-plan 2022-2027	4
1.1 Ikke teknisk resumé.....	5
1.2 Planens indhold, hovedformål og andre relevante planer	5
1.2.1 Anden lovgivning	6
1.2.2 Andre relevante planer	7
1.3 Nuværende naturtilstand i Natura 2000-området og Nul-alternativ	8
1.3.1 Nuværende naturtilstand jf. basisanalysen.....	8
1.4 Den sandsynlige væsentlige indvirkning på miljøet	11
1.4.1 Flora, fauna og biologisk mangfoldighed.....	11
1.4.2 Befolkningen	11
1.4.3 Menneskets sundhed	12
1.4.4 Jordbund, vand, luft og klimatiske faktorer	12
1.4.5 Materielle goder og kulturarv	12
1.4.6 Landskab.....	13
1.4.7 Arter	13
1.4.8 Fredninger, fredede områder og vildtreservater	13
1.5 Eksisterende miljøproblemer	13
1.5.1 Planens påvirkning af truslerne i området	14
1.6 Internationale miljøbeskyttelsesmål.....	15
1.7 Planens indvirkning på miljøet.....	15
1.8 Foranstaltninger der modsvarer negativ indvirkning på miljøet	21
1.9 Miljøvurderingens gennemførelse og grundlag for prioriteringer og valg.....	22
1.10 Overvågning	23

1. Miljørapport for Forslag til Natura 2000-plan 2022-2027

Den enkelte Natura 2000-plan er ifølge lovbekendtgørelse nr. 1976 af 27. oktober 2021 om miljøvurderinger af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM) underlagt krav om miljøvurdering. SMV rapporten skal indeholde oplysninger, der følger af lovens bilag 4.

Natura 2000-planen er en overordnet statslig plan, som skal gennemføres gennem kommunale og andre ansvarlige myndigheders handleplaner, der har fokus på forventede forvaltningsindsatser og initiativer, fordeling af indsatser mellem ansvarlige myndigheder og tidsfølgen for gennemførelsen. Der kan således ikke i forbindelse med den statslige plan foretages en konkret vurdering af indsatsernes miljøpåvirkning, da de statslige Natura 2000-planer ikke fastlægger, hvor den konkrete indsats skal gennemføres.

Natura 2000-område nr. 92 Pamhule Skov og Stevning Dam er udpeget som habitatområde nr. 81 Pamhule Skov og Stevning Dam og fuglebeskyttelsesområde nr. 59 Pamhule Skov og Stevning Dam.

Natura 2000-området er ikke placeret nær den danske grænse, men udpegningsgrundlaget indeholder en række ynglefugle, som bevæger sig på tværs af landegrænser. Af arter kan nævnes rød glente, hvepsevåge, klyde og fjordterne. Andre arter på udpegningsgrundlaget er isfugl og sortspætte.

Tilstanden af levestederne for klyde forbedres, således at 75% af de kortlagte levesteder får en naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet, hvilket også vil være til gavn for fjordterne.

Udlægning af urørt skov vil kunne betyde, at færdslen nogle steder i skoven reduceres på grund af reduceret fremkommelighed uden for stierne. Det vil kunne have en betydning for de tre skovlevende arter sortspætte, hvepsevåge og rød glente, hvor især de sidstnævnte to arter er følsomme over for forstyrrelser i yngleperioden.

Indsatsprogrammet i Natura 2000-planen består således af tiltag, som vurderes at kunne påvirke lokalt såvel som på nationalt og internationalt plan. På baggrund af dette vurderes det derfor, at planen har grænseoverskridende påvirkning for ynglefugle.

Planen indeholder ikke indsatser, som vurderes at have en grænseoverskridende effekt for sumpvindelsnegl og stor vandsalamander.

Området er ikke geografisk forbundet med områder, herunder Natura 2000-områder, i udlandet. Indsatsprogrammet i Natura 2000-planen består udelukkende af tiltag, som i forhold til områdets naturtyper, vurderes at kunne påvirke lokalt. Det vurderes derfor ikke, at Natura 2000-planen har grænseoverskridende påvirkning ud over de ovenfor beskrevne fugle.

1.1 Ikke teknisk resumé

Natura 2000-planen medvirker til at sikre, at arter, fugle og naturtyper, som er omfattet af udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området på sigt opnår gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau. Derudover har de planlagte indsatser en positiv effekt for den øvrige natur, fugle og arter, der findes i området, og Natura 2000-planen medvirker således til at sikre den biologiske mangfoldighed generelt.

Der beskrives en indsats for at sikre synergieffekter, samt muligheden for at skabe større sammenhæng i naturen, og sikre en mere naturlig dynamik i områderne f.eks. ved udtagning af kulstofholdige lavbundsjord, og udlægning af arealer med urørt skov. Indsatser i forbindelse med LIFE-projektet LIFE Open Woods frem til 2027, vil desuden bidrage til at understøtte den nationale indsats med udlægning af urørt skov, og forbedre bevaringstilstand for skovnaturtyper og levesteder for en række arter. Udtagning af lavbundsarealer vil desuden sikre, at CO₂ bindes i jorden, og indsatsen forventes dermed, at have en positiv klimaeffekt. Indsatserne beskrevet i planerne medvirker også til, at skabe flere muligheder for naturoplevelser for lokalbefolkningen. Denne indsats kan ligeledes medføre udpining af jordbunden, til gavn for arter tilknyttet næringsfattige forhold.

Gennemførelse af indsatserne vil potentielt, kunne have en positiv påvirkning på søer og vandløb, i og omkring Natura 2000-området. Dermed kan indsatserne potentielt bidrage til realisering af vandområdeplanen for området, i form af udledning af en lavere mængde næringsstoffer til vandmiljøet.

Indsatserne beskrevet i planen kan også være medvirkende til at øge landskabsværdien ved, at skabe vilkår for et varieret landskab bestående af forskellige landskabstyper. Planen vil potentielt give befolkningen adgang, til en mere varieret og spændende natur, og kan indirekte bidrage positivt til menneskers sundhed gennem et større incitament til rekreative aktiviteter, samt forbedring af områdets biodiversitet og genskabelse af mere robuste økosystemer. Desuden kan Natura 2000-planens indsatser modvirke tilgroning af fortidsminder, og medvirker dermed til at sikre kulturarven.

Natura 2000-planens gennemførelse vurderes, at komplimentere og understøtte de igangværende plejeforanstaltninger i Natura 2000-området. Realisering af indsatsprogrammet i planen kan potentielt medvirke til en kumulativ positiv påvirkning, i samspil med konkrete projekter samt vandområdeplanen for området.

1.2 Planens indhold, hovedformål og andre relevante planer

Indhold

Natura 2000-planen består af målsætninger for det enkelte Natura 2000-område og områdets udpegningsgrundlag, samt et indsatsprogram, der angiver retningslinjer for planens gennemførelse i planperioden 2022-2027. Målsætningerne består af overordnede målsætninger for hele Natura 2000-området samt konkrete målsætninger og afvejning af modstridende naturinteresser. Retningslinjerne om naturområdernes forvaltning i indsatsprogrammet, har både konkret og generel karakter. Endelig indeholder Natura 2000-planen et oversigtsskema, der viser naturtyper og arter på områdets udpegningsgrundlag.

Hovedformål

For området findes følgende overordnede målsætninger i forslag til Natura 2000-planen.

- Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget skal bidrage til at opnå gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau.
- At området udgør en tunneldal med store skovområder, søer, vandløb, enge, rigkær og overdrev.
- At naturtyperne sikres som egnede levesteder for sumpvindelsnegl, stor vandsalamander, hvepsevåge, rød glente, klyde, fjordterne, sortspætte og isfugl.
- At rigkær (7230), surt overdrev (6230) og kildevæld (7220) prioriteres, da de har stærkt ugunstig bevaringsstatus og surt overdrev og kildevæld er desuden prioriterede naturtyper i EU.
- At skovnaturtypernes areal vil være stabilt eller stigende.
- At områdets næringsrige søer (3150) prioriteres højt, da naturtyperne er vigtige for områdets integritet og er arealmæssigt tunge.
- Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig hydrologi og drift/pleje, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

Den økologiske integritet sikres derudover god vandkvalitet gennem reduceret tilførsel af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer, hvilket reguleres gennem vandområdeplanerne.

1.2.1 Anden lovgivning

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne. Det vil sige, at alle myndigheder skal lægge Natura 2000-planen til grund i arealdrift på egne arealer, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt. Offentlige lodsejere er bundet af planens målsætninger og kan vælge at gennemføre disse direkte i egne drifts- og plejeplaner. På lovområder som f.eks. fiskeriloven og vildtforvaltningsloven, hvor staten er myndighed, kan der følges op med nationale strategier.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v., på grundlag af konsekvensvurderinger, hvor dette er nødvendigt i henhold til lovgivningen herom. I det omfang, indsatsen entydigt kan defineres som nødvendig for lokalitetens forvaltning, er en konsekvensvurdering efter habitatdirektivet ikke påkrævet, men der kan kræves tilladelse eller godkendelse efter anden lovgivning.

Der er ikke gennemført vurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte Natura 2000-planer, idet planer, som direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning, ikke er omfattet af kravet om screening og evt. konsekvensvurdering.

1.2.2 Andre relevante planer

Anden generations Natura 2000-planer for 2016-2021 blev vedtaget i april 2016, og de opfølgende kommunale handleplaner blev endeligt vedtaget i foråret 2017.

Første generations Natura 2000-planer (2010-2015) fastlagde rammerne for en række grundlæggende indsatser, som f.eks. rydninger, forbedrede hydrologiske forhold og iværksættelse af plejetiltag. Disse indsatser blev fastholdt og videreført i anden generations Natura 2000-planer (2016-2021). I tredje generation Natura 2000-planer igangsættes nye indsatser med særlig fokus på fortsat pleje til sikring af beskyttede naturtyper, fugle og arter, sikring af naturlig dynamik og større sammenhængende arealer fx udlægning af arealer til urørt skov, udtagning af lavbundsjord og ved at sikre en mere hensigtsmæssig hydrologi.

Natura 2000-planer, som omfatter fredskovpligtige arealer, og dermed er omfattet af skovloven, skal revideres med 12 års mellemrum, jf. skovlovens § 16, stk. 2. Det betyder således, at Natura 2000 skovplanerne, som er en del af 1. generations Natura 2000-planer, er gældende fra 2010 til udgangen af 2021 og at der i forbindelse med udarbejdelse af tredje generations Natura 2000-planer, også vil ske en revision af den del af Natura 2000-planerne, som omfatter fredskovpligtige arealer.

Vandområdeplaner og EU's havstrategi

Natura 2000-området ligger i Haderslev Kommune og inden for vandområdedistrikt Jylland og Fyn. Vandområdets økologiske og kemiske tilstand fremgår af vandområdeplanen for området.

For de Natura 2000-områder som også er omfattet af en vandområdeplan og Danmarks Havstrategi, er målsætninger og retningslinjer for indsatser om vandkvalitet, næringsstoffer, miljøfremmede stoffer, hydrologi og fysiske forhold samlet i vandområdeplanen og/eller i basisanalysen med tilhørende indsatskatalog og havstrategien. Disse mål og indsatser vil bidrage til at forbedre vandmiljøet og vandkvaliteten i Natura 2000-områderne og understøtte Natura 2000-planens målsætninger.

Landsplandirektiver og kommuneplaner

Natura 2000-områderne, der er udpeget i medfør af miljømålsloven, skal fremgå af landsplandirektiver og kommuneplaner. I henhold til Bekendtgørelse om planlægning nr. 1157 af 1. juli 2020, må kommuneplaner ikke stride mod en Natura 2000-plan, jf. lov om miljømål m.v. for internationale naturbeskyttelsesområder (miljømålsloven), en handleplan efter samme lovs § 46 a eller regler udstedt i medfør af samme lovs § 36, stk. 3, eller stride mod en Natura 2000-skovplan, jf. kapitel 4 i lov om skove. Af redegørelsen til planforslag, der ikke er direkte forbundet med eller nødvendig for et Natura 2000-områdes forvaltning, skal jf. bekendtgørelse om administration af planloven i forbindelse med internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, indgå en vurdering af planforslagets virkninger på området under hensyn til områdets bevaringsmålsætninger.

Klimasikring

Regeringen har i december 2012 udgivet en handlingsplan for klimasikring af Danmark. Planen indeholder en lang række regeringsinitiativer, der skal medvirke til at skabe bedre rammer for klimatilpasningen lokalt. De enkelte kommuner har udarbejdet en klimatilpasningsplan. En vurdering af samspillet mellem den kommunale klimatilpasningsplan og Natura 2000-planen forudsætter kendskab til, hvor de forudsatte indsatser i Natura 2000-planen konkret vil blive gennemført sammenholdt med de indsatser, der skal gennemføres som led i klimatilpasningsplanen.

Kommunal klimatilpasningsplan

Såfremt konkrete projekter som led i den kommunale klimatilpasningsplan kan påvirke udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området væsentligt, skal der gennemføres en konsekvensvurdering af projektet, inden det kan gennemføres. Dette gælder dog ikke, hvis projektet gennemføres som led i Natura 2000-planen og dermed har som delformål at sikre, at naturtyper og arter opnår gunstig bevaringsstatus.

Natur- og Biodiversitetspakke

I december 2020 blev der indgået aftale om Natur- og biodiversitetspakken, som har til formål at fremme natur og biodiversitet i Danmark og bidrage til at bremse naturens tilbagegang. Natur- og biodiversitetspakken skal gennemføres i perioden 2021-2024. Med Natur- og Biodiversitetspakken er der bl.a. afsat midler til udpegnings af nationalparker, udlægning af urørt skov, forbedring af havmiljøet og udarbejdelse af strategi for forvaltning af truede arter.

Det fremgår af Lov om nationalparker, at ansøger, i forbindelse med ansøgningsfasen til etablering af nationalparken, skal udarbejde en projektbeskrivelse for etablering af nationalparken, samt en forvaltningsplan for området. Planen skal tage højde for internationale naturbeskyttelseshensyn, herunder skal det fremgå af redegørelsen, om forvaltningsplanens gennemførelse er afhængig af tilladelser, godkendelser eller dispensationer ligesom der skal indgå en beskrivelse af nuværende status for naturen i området. Forvaltningsplanen er tiltænkt at skulle sikre en vildere naturforvaltning, bl.a. i Natura 2000-områder. Det fremgår i den forbindelse af lov om nationalparker, at det forudsættes, at den vildere naturforvaltning er i overensstemmelse med bevaringsmålsætninger i Natura 2000-planen for berørte områder.

Forbud mod gødskning, sprøjtning og omlægning af §3-arealer

Pr. 1. juli 2022 træder et forbud mod sprøjtning, gødskning og omlægning af § 3-arealer i kraft. Forbuddet vil gælde alle arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2 og 3 og vil i praksis hovedsageligt have betydning for ferske enge og strandenge, hvor der i dag kan være en lovlig drift med sprøjtning, gødskning og/eller omlægning. For de øvrige § 3-beskyttede naturarealer gælder der som udgangspunkt allerede et sådant forbud. En delmængde af de § 3 strandenge kan også være kortlagt som habitatnatur, mens de ferske enge ikke har en tilsvarende habitatnaturtype. Lovændringen forventes at have en gavnlig synergieffekt på Natura 2000-områderne, herunder evt. fugle og arter på udpegningsgrundlaget, samt de kortlagte habitatnaturtyper, både i form af en direkte effekt på de kortlagte strandenge og indirekte ved at mindske eventuel randpåvirkning.

1.3 Nuværende naturtilstand i Natura 2000-området og Nulalternativ

I basisanalysen, der danner grundlag for Natura 2000-planen, er der foretaget en nærmere gennemgang af den nuværende naturtilstand i området.

1.3.1 Nuværende naturtilstand jf. basisanalysen

Naturtilstanden for de lysåbne naturtyper er overordnet set moderat til god. Nogle arealer med overdrev og rigkær har høj vegetation og er truet af manglende pleje og tilgroning med vedplanter. Der vurderes ikke at være nogle direkte trusler for områdets kildevæld, men flere af arealerne har ikke en optimal arts sammensætning i forhold til at opnå en god naturtilstand.

Naturtilstanden er god på ca. 10%, moderat på ca. 60% og ringe på 30% af de sure overdrev (6230). De sure overdrev i moderat naturtilstand er bl.a. karakteriseret ved at have en middelhøj vegetation, en stor dækning af vedplanter og fravær af pleje. Arealerne med surt overdrev i ringe

naturlilstand er bl.a. karakteriseret ved en lav vegetation, der er plejet, men artssammensætningen gør, at arealet samlet set er i ringe naturlilstand.

Naturlilstanden i området kildelvæld (7220) er god på 20% af arealet og moderat på resten. Arealerne i god naturlilstand adskiller sig generelt ved at have en mere artsrig urtevegetation med flere positive arter sammenlignet med arealerne i moderat naturlilstand.

Naturlilstanden er god på 60% af arealet med rigkær (7230) og moderat på resten. Arealerne med rigkær i god naturlilstand er generelt karakteriseret ved en varieret vegetationshøjde og en god artssammensætning. De resterende ca. 40% i moderat naturlilstand er generelt karakteriseret ved en høj vegetation og færre positive arter.

I området er der kortlagt bøg på muld (9130), elle- og askeskov (91E0), bøg på mor (9110), bøg på mor med kristtorn (9120) og ege-blandskov (9160).

Den primære skovnaturtype er bøg på muld (9130). Der er registreret 1-5 store træer/ha på godt 50% af arealet. Der er registreret 6-10 store træer/ha og >10 store træer/ha på omtrent 5% af arealet. Der er registreret 1-5 stk. stående dødt ved/ha på godt 60% af arealet. Der er registreret 6-10 stk. stående dødt ved/ha på knap 5% af arealet. Der er registreret 1-5 stk. liggende dødt ved/ha på knap 40% af arealet. Der er registreret 6-10 stk. liggende dødt ved/ha på godt 35% af arealet. Der er registreret >10 stk. liggende dødt ved/ha på knap 10% af arealet.

I henhold til seneste Artikel 17-afrapportering til EU om habitatnaturtypernes tilstand, mangler der generelt store træer og dødt ved i skovhabitatyperne.

For de resterende skovnaturtyper er der på størstedelen af arealerne registreret <1 eller 1-5 store træer pr. ha, 1-5 eller 6-10 stykker liggende dødt ved/ha, og 1-5 stykker stående dødt ved/ha.

Inden for området er der kortlagt 2 småsøer med habitatnaturtypen kransnålalgesø (3140) og 27 småsøer med habitatnaturtypen næringsrig sø (3150). Langt størstedelen af søerne i området er beregnet til god-høj naturlilstand, og der vurderes ikke umiddelbart at være trusler imod en fastholdelse af naturlilstanden i næringsrig sø (3150). For en lille del af søerne i området, som er beregnet i moderat naturlilstand, vurderes det, at de er truet af påvirkninger fra næringsstoffbelastning.

Der er i området kortlagt 4 store søer. Af de store søer er 2 søer naturlilstandsvurderet til at have en moderat økologisk naturlilstand og 2 søer er vurderet til at have en dårlig økologisk naturlilstand.

Habitatnaturtypen vandløb med vandplanter (3260) er registreret på 13 km i Tørning Kanal, Hammelev, Bibæk og afløb fra Pamhule Sø.

Af de kortlagte, mulige levesteder for stor vandsalamander i Natura 2000-området er de 18 i god eller høj naturlilstand (primært god naturlilstand), mens 11 er i moderat naturlilstand – primært på grund af skygning og næringsberigelse.

På udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området findes sumpvindelsnegl. Arten er fundet på 6 lokaliteter i 2014 og igen på de samme lokaliteter i 2018. Det er en lokalitet mindre end ved forrige basisanalyse. Der vurderes at være gode forudsætninger for en stabil forekomst af sumpvindelsnegl, da området indeholder flere egnede levesteder i form af kilder og rigkær. Der vurderes ikke være trusler mod forekomsten i området. I henhold til DCE Aarhus Universitets NOVANA-afrapportering er sumpvindelsnegl i den seneste NOVANA-periode fra 2012-2017 vidt

udbredt i den kontinentale region i Danmark med relativt høje bestandstætheder og, at det er vanskeligt at vurdere udviklingen i bestandstørrelsen.

Inden for Natura 2000-området er der kortlagt ét levested for klyde og fjordterne og levestedet er i stor udstrækning det samme. Levestedet er i moderat tilstand. Den primære grund til den moderate tilstand er tilgroning med høje urter og vedplanter.

På udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området findes fire arter, der ikke har et tilstandssystem. De fire arter er nedenstående:

Rød glente yngler oftest i områder med en mosaik af marker, småskove, hegn etc, men arten slår sig ned næsten alle steder, hvor der ikke er forstyrrelser i løbet af yngletiden. Rød glente yngler med 0-1 par i området. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende rød glente stigende.

Hvepsevåge yngler i Danmark primært i ældre, større løvskove, hvor reden placeres i de mere lysåbne dele af skoven. Hvepsevåge er kun overvåget én gang. Af samme grund er det ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsdynamikken lokalt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende hvepsevåge stabil-stigende.

Sortspætte yngler i Danmark i blandskov, hvor ældre bøgetræer støder op til nåletræsbevoksninger med forekomst af herculesmyrer og rød skovmyre, der er artens foretrukne fødekilde. Sortspætte er kun overvåget én gang. Af samme grund er det ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsdynamikken lokalt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende sortspætte stigende.

Isfugl yngler i skrænter langs åer og søer med klart vand. Arten er kun overvåget én gang. Af samme grund er det ikke muligt med tilstrækkelig sikkerhed at udtale sig om bestandsdynamikken lokalt. I henhold til NOVANA-afrapporteringen for fugle fra DCE Aarhus Universitet er den danske bestand af ynglende isfugl stabil.

En række naturtyper og levesteder for arter og fugle, som området er udpeget for at beskytte, kræver vedvarende drift for at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus. Det gælder fx en række lysåbne naturtyper. Samtidig kræver andre naturtyper og levesteder i moderat til dårlig tilstand tiltag, der kan imødegå forringelse.

Hvis ikke indsatsprogrammet i Natura 2000-planen for tredje planperiode realiseres, er der risiko for, at den gode naturtilstand på en stor del andel af naturarealerne ikke fastholdes, hvilket kan medføre en risiko for, at der ikke sikres levesteder for områdets mange arter, herunder fredede og rødlistede arter. Der er ligeledes risiko for, at naturtilstanden ikke vil blive forbedret på de lysåbne naturtyper, der i dag er i moderat og ringe naturtilstand, da der generelt er behov for en fremrettet sikring af hensigtsmæssig drift og pleje.

Manglende realisering af indsatser, som urørt skov og skovnaturtypebevarende drift og pleje, kan yderligere betyde, at flere strukturer der understøtter biodiversitet i skov, så som flere store træer og mere dødt ved, ikke sikres eller skabes til gavn for skovnaturtyper og arter tilknyttet skov. Omvendt betyder den manglende realisering af indsatser, at stisystemer og våde skovnaturtyper ikke påvirkes ved at blive vådere, som følge af sikring af hensigtsmæssig hydrologi. Adgangsforhold vil derfor være uændret.

Hvis ikke planens indsats om omlægning af lavbundslande fra omdriftsarealer til naturarealer realiseres, er der risiko for, at en forbedring af levestederne for bl.a. stor vandsalamander,

sumpvindelsnegl, klyde og isflugl, forbedring af vandkvaliteten og mindskelse af randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer, samt den forventelige mindre udledning af CO₂, udebliver.

Hvis ikke indsatsprogrammet i planen for tredje planperiode realiseres, er der risiko for, at den biologiske mangfoldighed i området generelt stagnerer, hvilket for befolkningen kan betyde, at de ikke får adgang til naturområder af højere kvalitet. Der er risiko for, at landskabet vil fremstå mindre varieret og at tilgroning af fortidsminder ikke i samme omfang vil modvirkes. Der er endvidere risiko for at kumulative effekter udebliver. Endelig vil planens bidrag til realisering af vandområdeplanerne udeblive.

1.4 Den sandsynlige væsentlige indvirkning på miljøet

I dette afsnit beskrives de øvrige miljøforhold i og udenfor Natura 2000-området, der kan blive væsentligt berørt af Natura 2000-planen.

1.4.1 Flora, fauna og biologisk mangfoldighed

Natura 2000-planen indeholder indsatser, der skal sikre en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje i området hvilket bl.a. har til formål, at der skabes bedre vilkår for flere naturtypekarakteristiske arter og bedre levesteder for områdets fauna, herunder fugle.

Herudover vurderes, udtagning af lavbundsarealer at kunne bidrage til, at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer, ligesom randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer med landbrugsdrift formentlig vil mindskes. Samtidig kan Natura 2000-planen medføre udpining af jordbunden på arealer, der er næringsberigede som følge af nuværende eller tidligere gødsning.

Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed, hvilket bl.a. kan ske ved udlægning af urørt skov. Dette vil medføre, at skovdriften ophører og i vidt omfang overlades til sig selv. Det kan potentielt være med tiltag, der skal fremskynde processen. Sådanne tiltag kan være veteranisering af træer og nedlæggelse af grøfter. Denne indsats samt indsatsen om, at sikre en skovnaturtypebevarende drift og pleje, vil formodentlig være til gavn for skovnaturtyperne og flere af områdets arter og fugle.

Planens indsats om at sikre egnede levesteder for områdets fugle og arter samt udarbejdelse af en national strategi for forvaltning af truede og rødlistede arter bidrager positivt i forhold til forvaltning af arterne.

Særlige arter i området er behandlet under afsnittet "Særlige arter".

1.4.2 Befolkningen

Natura 2000-område N88 Pamhule Skov og Stevning Dam er beliggende i Haderslev Kommune, der har et indbyggertal på ca. 55.400.

Natura 2000-planen har fokus på sikring af den eksisterende udpegede natur i området. Sikringen af den eksisterende natur kan have betydning for arealanvendelsen, idet der kan forekomme arealer, som i forbindelse med gennemførelsen af planen vil blive omfattet af en plejeindsats, som f.eks. vil kunne medføre en ændret drift på arealerne. Ligeledes kan udtagning af lavbundsjord samt udlægning til urørt skov potentielt, og i mindre områder, få en indvirkning på befolkningen.

Miljøstyrelsen arbejder på en løbende opdatering af oversigt over naturtyper, arter og fugle som findes i en væsentlig forekomst i Danmark og om der er behov for yderligere sikring mod forstyrrelser med fokus på træk- og ynglefugle samt pattedyr. Denne indsats vil også potentielt kunne medføre en ændring i adgangsforholdene.

1.4.3 Menneskets sundhed

Natura 2000-områdets bynære beliggenhed gør området til et eftertragtet udflugtsmål og udnyttes til rekreative aktiviteter så som vandring og cykling, der bidrager til menneskets sundhed.

Natura 2000-planen vil potentielt kunne medføre, at den rekreative udnyttelse af områder med lavbundsprojekter og udlagt til urørt skov ændrer sig, ligesom der vil være øget fokus på formidling af naturen til gavn for brugere af området. Kendskab til naturen og dens værdier vil medvirke til at skabe incitament til en større rekreativ udnyttelse af områderne.

1.4.4 Jordbund, vand, luft og klimatiske faktorer

Mulig etablering af ny natur på lavbundsarealer, kan bidrage til at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer, ligesom randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer med landbrugsdrift formentlig vil mindskes. Dette kan potentielt gøre områderne mere robuste over for ekstreme vejrforhold og klimaændringer.

Desuden kan planens indsats om udtagning af lavbundsarealer medvirke til at mindske udledningen af CO₂. Sikring af hensigtsmæssig hydrologi samt udtagning af lavbundsjord, udlægning af urørt skov og LIFE Open Woods, vil potentielt kunne påvirke jordbunden til at blive vådere, samt reducere mængden af næringsstoffer der udledes til vandmiljøet. Disse indsatser kan således påvirke søer og vandløb positivt og bidrage til realisering af vandområdeplanen for området.

Samtidig kan Natura 2000-planens indsatser om lavbundsprojekter og sikring af hensigtsmæssig pleje, medføre udpining af jordbunden på arealer, der er næringsberigede som følge af nuværende eller tidligere gødsning.

Det vurderes at vedtagelse af planen ikke vil have indflydelse på luftkvaliteten, fordi indsatserne ikke medfører emission af stoffer til luften.

1.4.5 Materielle goder og kulturarv

I dette Natura 2000-område er der bl.a. registreret fredede rundhøje, skanse, dæmning og forsvarsvold.

Natura 2000-planens indsats omfatter pleje af de naturtyper, der findes på Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, hvilket potentielt kan påvirke adgangen til og kvaliteten af områder, som har betydning for lokalbefolkningen. Adgangen til naturområder og en højere værdi af naturen er beskrevet under emnerne "Flora, Fauna og Biologisk mangfoldighed", "Befolkningen" og "Menneskets sundhed".

Det vurderes, at realisering af planens indsatser potentielt kan påvirke kulturarv i form af bl.a. pleje af fortidsminder såsom rundhøje og skanse.

Det vurderes, at realisering af Natura 2000-planens indsatsprogram ikke vil have nogen væsentlig indflydelse på materielle goder i området, herunder betydning for fortidsminder, bygninger og arkitektur.

1.4.6 Landskab

Pamhule Skov ligger syd for Hammelev samt mellem Vojens og Haderslev. Skoven er en af de største skove i området, og geologisk set er området den indre del af en stor tunneldal med meget markante sidedale. De dominerende vandflader er Stevning Dam, Hindemade og Pamhule Sø. Hindemade blev afvandet og opdyrket i 1935, men i 1994 genoprettet som lavvandet sø og eng. Pamhule Sø er beliggende i et dødishul omgivet af bakket terræn ca. 1,5 km syd for Haderslev Dam.

Det vurderes, at Natura 2000-planen kan have en påvirkning på landskabet, f.eks. hvis der udtages lavbundsgrunde eller bliver udlagt urørt skov men også ved potentielt mindre pleje og hydrologiske projekter, kan landskabet påvirkes lokalt.

1.4.7 Arter

I området findes bl.a. bilag IV-arterne spidssnudet frø, strandtudse, løvfrø, stor vandsalamander, markfirben, odder, grøn mosaikguldsmed og flere arter af flagermus.

Desuden er områdets terrestriske naturtyper levesteder for flere forskellige sjældne og/eller fredede dyr, svampe og planter, herunder flere sjældne svampearter som gul skælrørhat og fredede orkideer som ægbladet fliglæbe og skov-gøgelilje. Natura 2000-planen vil kunne påvirke forskellige arter, herunder bilag IV-arter og arter som lever i tilstødende områder, da planen indeholder indsatser til forbedring af habitater og levesteder for arter, herunder udlægning af urørt skov, som også er en del af LIFE Open Woods projektet i området. Den specifikke indsats, der skal sikre tilstanden af levestederne for klyde kan potentielt også have en påvirkning på andre arter såsom fjordterne. Herudover er en af planens indsatser, at udtage lavbundsgrunde, hvilket potentielt kan have en positiv effekt på bl.a. stor vandsalamander, sumpvindelsnegl og isfugl.

1.4.8 Fredninger, fredede områder og vildtreservater

Der er ingen fredninger, bekendtgørelsesfredninger eller vildtreservater inden for Natura 2000-området.

1.5 Eksisterende miljøproblemer

Truslerne mod naturværdierne og områdets udpegningsgrundlag er beskrevet i basisanalysen, der danner grundlag for udkast til Natura 2000-planen for området. Planens mål er at sikre udpegningsgrundlaget mod disse trusler herunder prioritering i tilfælde af modstridende naturinteresser.

Deposition af luftbårne kvælstofforbindelser, herunder ammoniak kan påvirke næringsfattige naturtyper. Naturtyperne har forskellig sårbarhed over for kvælstofdeposition.

Inddæmning og kunstig afvanding med grøfter, dræn eller pumper forandrer naturen og kan føre til ændringer i vegetationen, således at den naturlige, naturtype-karakteristiske vådbundsvegetation erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrencesterke arter.

Manglende drift og pleje på naturarealer kan føre til en meget ensartet og høj vegetation domineret af høje urter og græsser, samt tilgroning med vedplanter. Dette vil medføre, at mindre arter og ofte naturtypekarakteristiske arter fortrænges.

Fjernelse af hugstmodne træer og dødt ved i skove betyder, at skovene kommer til at rumme relativt få gamle træer og relativt lidt dødt ved, hvilket forringer levesteder for skovtilknyttede arter, herunder bl.a. mange vedboende svampe, fugle og biller. Ifølge den seneste artikel 17-afrapportering til EU om habitatnaturtypernes tilstand, mangler der generelt store træer og dødt ved i skovhabitattyper.

For ynglefuglenes vedkommende er der foretaget levestedskortlægning for to arter. Levestederne er i moderat tilstand hvilket primært skyldes især risiko for tilgroning. Overordnet set vurderes der ikke at være væsentlige trusler mod de to ynglefugles fortsatte forekomst i området.

For isfugl, hvepsevåge, rød glente og sortspætte, hvor der ikke er sket en levestedskortlægning, vurderes der ligeledes ikke at være væsentlige trusler.

1.5.1 Planens påvirkning af truslerne i området

I dette afsnit redegøres der for, om planen, med dens indsatser, potentielt vurderes at forværre eller afhjælpe ovennævnte trusler.

Emissionen af ammoniak fra landbruget reguleres gennem husdyrgodkendelsesloven. Natura 2000-planen rummer ikke indsatskrav for vandkvaliteten, da disse krav fastlægges i vandområdeplanerne.

Etablering af hensigtsmæssig hydrologi samt fastholdelse af de indsatser, der er gennemført for at forbedre hydrologien fra 2016-2021, vil bidrage til at stabilisere naturtilstanden og mindske behovet for en vedvarende indsats i de beskyttede naturtyper, der stiller særlige krav til hydrologien.

Planen indeholder en indsats om etablering af og fastholdelse af pleje på de lysåbne naturtyper. Pleje vil modarbejde tilgroningen af arealerne med høje græsser og urter, samt bidrage til at holde arealerne lysåbne.

For skovnaturtyperne skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje og planen indeholder en indsats om at udlægge urørt skov. Disse indsatser forventes at forbedre tilstanden af områdets skove og hermed forbedre levesteder for skovtilknyttede dyr, fugle, planter og svampe.

Udtagning af lavbundsjord kan bidrage til sammenhængende arealer, øget robusthed og give mulighed for mere naturlig dynamik. Alt efter beliggenhed, kan det også bidrage til at randpåvirkningerne af naturen, fra tilstødende arealer med landbrugsdrift, mindskes. En sådan udtagning kan ligeledes være til gavn for arter tilknyttet våde naturtyper, som stor vandsalamander.

1.6 Internationale miljøbeskyttelsesmål

Danmark har tilsluttet sig en række internationale konventioner indeholdende miljøbeskyttelsesmål, hvis indhold i en lang række tilfælde er indarbejdet i lovgivningen. For EU-lovgivningen gælder generelt, at den er implementeret i dansk lovgivning. Danmark har bl.a. ratificeret Ramsarkonventionen og Biodiversitetskonventionen. Biodiversitetskonventionens formål er bl.a. at sikre, at den biologiske mangfoldighed bevares. Formålet med Ramsarkonventionen er at beskytte vådområder med en særlig betydning for fugle. Danmark har udpeget 28 Ramsarområder, der alle indgår i EU's fuglebeskyttelsesområder. Ramsarområderne er dermed en del af det danske Natura 2000-netværk.

Planen er en udmøntning af EU's Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektiv implementeret i dansk lov via Miljømålsloven, lovbekendtgørelse nr. 119 af 26. januar 2017 med senere ændringer. Planen vil sikre, at areal og tilstand af kortlagte naturtyper og levesteder for omfattede arter ikke går tilbage eller forringes. Samtidig vil der ske en særlig indsats for truede naturtyper og arter, hvilket er afspejlet i indsatsprogrammet i Natura 2000-planerne for tredje planperiode.

1.7 Planens indvirkning på miljøet

Natura 2000-planens indsats vedrører hovedsageligt forbedring af allerede eksisterende og beskyttet natur, idet evt. forbedrede vandforhold for naturarealer og eventuel udtagning af kulstofholdige lavbundsjord har en positiv effekt på særligt biodiversitet, men også i forhold til vand- og klimamål.

I tabel 1 herunder er gennemgået planens sandsynlige indvirkning på en række faktorer ifølge lovbekendtgørelse nr. 1976 af 27. oktober 2021, bilag 4.

Der er indledningsvist i den strategiske miljøvurdering redegjort for planens indvirkning på miljøet over landegrænser.

Planens indvirkning på	Påvirkes	Ingen på-virkning	Redegør for indvirkning
Flora, fauna og biologisk mangfoldighed	x		<p>Natura 2000-planen medvirker generelt til at sikre, at flora, fauna og biologiske mangfoldighed bevares og forbedres, idet planen medvirker til at skabe gunstige forhold for naturen.</p> <p>Tilgroning med høje urter, græsser og vedplanter forandrer naturen og kan føre til ændringer i vegetationen, således, at den naturlige, naturtypekarakteristiske vegetation ofte erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrencesterke arter. Natura 2000-planens indsatser med en generel sikring og etablering af hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, modvirker denne tilgroning og fører til en generel forbedring af naturgrundlaget, og dermed på sigt en forbedring af</p>

		<p>naturlilstanden på habitatnatur bl.a. surt overdrev (5230) og rigkær (7230). Realisering af planens indsatsprogram vil samtidig sikre den § 3-beskyttede natur i området.</p> <p>Græsning vil alt efter intensitet og typen af græssere, potentielt kunne påvirke følsomme forekomster af habitatnatur. Normalt vil en påvirkning af følsomme forekomster af naturtyper eller levesteder for arter kunne undgås ved at regulere græsningstrykket eller frahegne de følsomme naturtyper og/eller levesteder for arter, der findes i området. I dette område gælder det f.eks. forekomster af kildevæld (7220), som vurderes at være følsom over for pleje med græsning.</p> <p>Udlægning af områder til urørt skov samt udtagning af lavbundsjarde, kan bidrage til, at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer, ligesom randpåvirkningerne af naturen fra tilstødende arealer med landbrugsdrift formentlig vil mindskes. Dette kan alt efter, hvor indsatserne realiseres, have en positiv effekt på flere naturtyper og arter, der lever her. Ved ophør af drift i skoven, vil der over tid ske en ændring i bl.a. mængden af dødt ved og andelen af store træer, hvilket er faktorer, der har betydning for biodiversiteten, da mange insekter, svampe og laver er tilknyttet gamle, rådne og døde træer samt de skovlysninger, der ofte vil forekomme i urørte skove. Indsatserne om, at sikre en skovnaturtypebevarende drift og pleje, samt udlægning af urørt skov vil begge potentielt kunne bidrage til dette.</p> <p>Udlægning af områder til urørt skov, kan desuden bidrage til, at skabe større robusthed og sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer.</p> <p>Udtagning af lavbundsjarde, etablering af hensigtsmæssig hydrologi samt pleje af naturarealerne kan i enkelte og sjældne tilfælde medføre en negativ påvirkning af enkelte arter eller naturtyper. F.eks. kan en ændring i hydrologien i elle-askeskove (91E0) og skovbevoksede tørvemoser</p>
--	--	--

			<p>(91D0), hvor disse bliver vådere medføre at bevoksninger visse steder vil gå ud som følge af den ændrede vandstand.</p> <p>Planens indsats om at sikre egnede levesteder for området fugle og arter samt udarbejdelse af en national strategi for forvaltning af truede og rødlistede arter bidrager positivt i forhold til forvaltning af arterne.</p> <p>For vurdering ift. specifikke arter henvises til emnet omkring "særlige arter".</p>
Befolkningen	x		<p>Natura 2000-planen har fokus på sikring af den eksisterende udpegede natur i området.</p> <p>For visse arealer vil gennemførelsen af planen betyde, at de vil blive omfattet af en plejeindsats, som vil kunne medføre en ændret drift på arealerne.</p> <p>Planen vurderes at bidrage til at sikre og forbedre naturgrundlaget, hvilket giver mulighed for større naturoplevelser.</p> <p>Der er offentlig adgang til dele af området. Visse indsatser f.eks. potentielle hydrologiprojekter, lavbundsprojekter og udlægning til urørt skov, vil potentielt kunne medføre ændringer i adgangen til delområder indenfor Natura 2000-området, eksempelvis grundet liggende stammer og grene og vådere partier. Urørt skov vil ikke ændre ved procedurer for håndtering af risikotræer, ligesom brandbælter vil blive vedligeholdt de nødvendige steder.</p> <p>Miljøstyrelsen arbejder på en løbende opdatering af oversigt over naturtyper, arter og fugle som findes i væsentlig forekomst i Danmark og om der er behov for yderligere sikring mod forstyrrelser med fokus på træk- og ynglefugle samt pattedyr. Denne indsats vil i mindre områder og på bestemte tidspunkter af året også potentielt kunne medføre en ændring i adgangsforholdene, men påvirkningen vurderes ikke at være væsentlig.</p>

			Natura 2000-planen indebærer ikke yderligere restriktioner for offentlighedens adgang.
Menneskers sundhed	x		<p>Planen medvirker til at sikre de beskyttede naturtyper i området således, at naturen i området på sigt opnår en god-høj kvalitet. Naturområder af god-høj kvalitet er af betydning for den rekreative udnyttelse af området og dermed menneskers sundhed.</p> <p>Det vurderes, at gennemførelsen af planen ikke vil være i modstrid med hensynene til menneskers sundhed, men i stedet at en øget biodiversitet og mere robuste økosystemer vil bidrage positivt til menneskets sundhed.</p> <p>Kendskab til naturen og dens værdier vil medvirke til, at skabe incitament til en større rekreativ udnyttelse af områderne og udtagning af lavbundslande og udlægning til urørt skov, vurderes at kunne medføre et øget fokus på formidling af naturen til gavn for brugere af området.</p> <p>Sikringen af den beskyttede natur vurderes i øvrigt ikke at have en sundhedsmæssig effekt.</p> <p>For yderligere vurdering se også under emnet "Befolkningen".</p>
Jordbund	x		<p>Natura 2000-planens indsatser om lavbundsprojekter og sikring af hensigtsmæssig pleje kan medføre udpining af jordbunden på arealer, der er næringsberigede som følge af nuværende eller tidligere gødskning, hvilket på sigt kan forbedre naturtilstanden i området. En udpining vil på sigt øge sandsynligheden for indvandring af en artsrig flora og fauna, da en meget stor del af især de sjældnere arter er tilknyttet næringsfattige forhold.</p> <p>Se desuden vurderinger i skemaet under "Vand" og "Flora, fauna og biologisk mangfoldighed".</p>

Vand	x		<p>Natura 2000-planen rummer ikke indsatskrav for vandkvaliteten, da disse krav fastlægges i vandområdeplanerne. Sikring af hensigtsmæssig hydrologi og pleje, samt udtagning af lavbundslande og udlægning af urørt skov vil potentielt kunne få betydning for overflade- og grundvand i form af udledning af en lavere mængde næringsstoffer til vandmiljøet. Dermed vil planen bidrage til realisering af vandområdeplanerne, der sigter mod god miljøtilstand i de danske vandområder. I urørte skove er frit strømmende vand og naturlige fluktuationer i vandstanden vigtige processer, der er med til at skabe variation og dynamik.</p> <p>Det vurderes, at indsatserne i planen potentielt kan forbedre vandkvaliteten i tilstødende vandområder.</p>
Luft		x	<p>Det vurderes, at Natura 2000-planens indsatser for forbedring af de beskyttede naturtyper og arter ikke vil have indflydelse på luftkvaliteten, fordi indsatserne ikke medfører emission af stoffer til luften.</p>
Klimatiske faktorer		x	<p>Indsatser i Natura 2000-planen, som for eksempel hydrologiprojekter og udtagning af lavbundslande, kan potentielt medvirke til at mindske udledningen af CO₂, idet tidligere drænedede jorde igen vandmættes, og derfor frigør mindre CO₂. Desuden kan indsatserne også gøre områderne mere robuste over for ekstreme vejrforhold og klimaændringer, ved at bidrage til at skabe større sammenhæng mellem de eksisterende naturarealer og evt. mindske randpåvirkningen.</p>
Materielle goder		x	<p>Det vurderes, at indsatser i Natura 2000-planen ikke vil påvirke materielle goder idet at realisering af indsatsprogrammet ikke berører ejendomme eller andre værdier for den brede befolkning eller lokalbefolkninger. Fortidsminder, kulturarvsarealer, og adgangen til naturområder og en højere værdi af naturen er vurderet under emnet "Flora, Fauna og Biologisk mangfoldighed", "Kulturarv, herunder kirker, arkitektonisk arv og arkæologisk arv", "Befolkningen",</p>

			"Menneskets sundhed" og/eller "Fredninger, Bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater".
Landskab	x		Sikring og forbedring af naturgrundlaget, herunder naturplejetiltag, vil øge landskabsværdien ved at give mulighed for et mere varieret landskab bestående af forskellige landskabstyper. Udtagning af lavbundslande samt udlægning til urørt skov vil også kunne føre til ændringer i landskabet. I de urørte skove vil der med tiden ske ændringer i skovstrukturen, hvor der potentielt kan blive flere lysninger, mere våd skov, mere dødt ved og flere store træer som vil opfattes anderledes. En mulig indsats i skovene er, at der kan blive fjernet ikke-hjemmehørende arter, for at give plads til hjemmehørende arter. Skovene vil fortsat bevares som skov, hvorved landskabet overordnet ikke vil ændres men lokalt vil det ændre udseende, bl.a. ved at være mere lysåbne.
Kulturarv, herunder kirker, arkitektonisk arv og arkæologisk arv.	x		I dette Natura 2000-område er der bl.a. registreret fredede rundhøje, skanse, dæmning og forsvarsvold. Planens indsatser kan lede til lysninger omkring fortidsminder, og medvirker dermed til at sikre kulturarven og vurderes at have en positiv påvirkning på dette. Indsatsprogrammet i Natura 2000-planen berører ikke områder omkring kirker, mindesmærker eller andre menneskabte værdier, hvorfor planen vurderes ikke at påvirke øvrig kulturarv, herunder arkitektonisk og arkæologisk arv.
Arter	x		Det vurderes, at indsatser i området vil medvirke til, at sikre og forbedre levesteder for arter som er tilknyttet området. Udtagning af lavbundslande, udlægning af urørt skov og sikring af hensigtsmæssig drift og pleje, vil øge naturkvaliteten og skabe mere dynamik og plads, og dermed flere og forbedrede levesteder til forskellige arter, herunder arter som grøn mosaikguldsmed, gul skælrørhat, ægbladet fliglæbe og skovgøgellilje, stor vandsalamander, sumpvindelsnegl og isfugl, samt klyde, som der er særligt fokus på at forbedre levestederne for. Desuden vil LIFE Open Woods understøtte den nationale indsats

			<p>med udlægning af urørt skov og forbedre bevaringstilstand for skovnaturtyper og levesteder for en række arter, herunder flere arter af flagermus.</p> <p>En udtagning af lavbundsjord vil, alt efter beliggenhed og omfang af projekterne som endnu ikke kendes, potentielt kunne påvirke yngle- og rasteområder for bilag IV-arter som f.eks. spidssnudet frø, strandtudse og stor vandsalamander, samt andre padde i området. Levestederne vil potentielt kunne ændre karakter og blive vådere. Det vurderes i denne sammenhæng, at en del af Natura 2000-planens indsatser vil kunne medføre, at det de generelle forhold for padderne forbedres f.eks. ved at sikre en hensigtsmæssig drift og hydrologi.</p>
Fredninger, Bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater		x	Der er ingen fredninger, bekendtgørelsesfredninger eller vildtreservater inden for Natura 2000-området.
Kumulative effekter	x		<p>Natura 2000-planen har til formål at sikre og forbedre naturkvaliteten og habitater for arter på området udpegningsgrundlag.</p> <p>Evt. realisering af indsatsprogrammet i planen kan potentielt medvirke til en kumulativ positiv påvirkning i samspil med konkrete projekter.</p>

Tabel 1. Gennemgang af planens indvirkning på en række miljøforhold.

1.8 Foranstaltninger der modsvarer negativ indvirkning på miljøet

Planen har indvirkning på de faktorer, der er listet i tabel 1. Vedrørende modstridende naturinteresser følger prioriteringen Natura 2000-planens retningslinjer. For så vidt angår modstridende naturinteresser henvises til Natura 2000-planens afsnit 3.3. Se i øvrigt afsnit om grundlag for prioriteringer nedenfor.

Planen indeholder en indsats om udlægning af urørt skov. Udlægning af urørt skov i området kan medføre en ændret adgang til områder på visse tidspunkter af året, hvor jordbunden vil være vådere, ligesom færdsel uden for veje og stier med tiden kan blive sværere som følge af væltede træer, og eventuelle hegninger. Hvor staten udlægger urørt skov vil adgangen til området blive sikret gennem fortsat vedligeholdelse af veje, stier og friluftsfaciliteter i skovene vil fortsat være tilgængelige. På private arealer der udlægges til urørt skov vil de generelle adgangsregler som følger af Lov om naturbeskyttelse, fortsat gælde.

Udlægning af urørt skov vil ligeledes, alt efter beskaffenheden af arealet som udlægges til urørt skov, herunder f.eks. beliggenhed som endnu ej er kendt, potentielt kunne påvirke forekomster af elle- og askeskov (91E0), samt skovbevokset tørvemose (91D0), som bliver vådere og hvor bevoksninger visse steder vil gå ud som følge af ændret vandstand. Sådant en påvirkning vil f.eks. kunne håndteres ved at følsomme forekomster af naturtypen sikres udeladt af arealet som udlægges til urørt skov.

Planen indeholder en indsats om at sikre sammenhæng i området natur, samt sikre større driftsenheder af lysåbne naturtyper og skovnaturtyper. Ved såvel pleje af eksisterende natur som udlægning af kulstofholdige lavbundslande og urørt skov, vil dette ske efter aftaler mellem lodsejeren og kommunerne og mod økonomisk kompensation via EU's landdistriktsprogram.

Planen indeholder en indsats om udtagning af kulstofholdig lavbundslande. En udtagning af lavbundslande vil, alt efter beliggenhed og omfang af projekterne som endnu ej kendes, potentielt kunne påvirke yngle- og rasteområder for bilag IV-arter som f.eks. stor vandsalamander. Levestederne vil potentielt kunne ændre karakter og blive vådere. En negativ påvirkning af levesteder for stor vandsalamander vil kunne undgås ved f.eks. at sikre tilstrækkeligt med egnede raste- og ynglesteder på det tidspunkt projektet realiseres, ligesom en nøje planlægning af anlægsfasen af projektet på bestemte tidspunkter af året, samt evt. brug af paddehegn, vil kunne forebygge ødelæggelse af yngle- og rasteområder, samt påvirkning af bestanden af stor vandsalamander. Evt. etablering af erstatningsbiotoper vil ligeledes kunne sikre opretholdelse af den økologiske funktionalitet for arten.

Græsning vil alt efter intensitet og typen af græssere, potentielt kunne påvirke følsomme forekomster af habitatnatur. Normalt vil en påvirkning af følsomme forekomster af naturtyper eller levesteder for arter kunne undgås ved at regulere græsningstrykket eller frahegne de følsomme naturtyper og/eller levesteder for arter, der findes i området. I dette område gælder det f.eks. forekomster af kildevæld (7220), som vurderes at være følsom over for pleje med græsning.

1.9 Miljøvurderingens gennemførelse og grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planerne udarbejdes som følge af habitatdirektivets artikel 6. stk. 1, som fastslår, at medlemsstaterne skal iværksætte de nødvendige bevaringsforanstaltninger, hvilket bl.a. kan indebære udarbejdelse af hensigtsmæssige forvaltningsplaner, som er specifikke for lokaliteterne eller integreret i andre udviklingsplaner, relevante retsakter, administrative bestemmelser eller aftaler. I Danmark udarbejdes Natura 2000-planer, som angiver overordnede og konkrete mål for lokaliteterne, indsatsprogram med retningslinjer og evt. mulighed for prioritere mellem forskellige naturtyper og levesteder for arter på udpegningsgrundlaget ved realisering af indsatsprogrammet.

Natura 2000-planen er en overordnet statslig plan, som skal gennemføres gennem frivillige og lokale indsatser. Natura 2000-planen udarbejdes på baggrund af en basisanalyse, der bl.a. præsenterer data, redegør for relevante trusler og naturtilstanden. Natura 2000-planen danner efterfølgende grundlag for udarbejdelsen af en Natura 2000-handleplan. Natura 2000-handleplanen udarbejdes af kommunale og andre ansvarlige myndigheder, og har fokus på de forventede forvaltningsindsatser og initiativer, fordeling af indsatser mellem ansvarlige myndigheder og tidsfølgen for gennemførelsen af indsatserne.

Der kan således ikke i forbindelse med Natura 2000-plan foretage en konkret vurdering af indsatsernes miljøpåvirkning, da Natura 2000-planer ikke fastlægger hvor den konkrete indsats skal gennemføres. Miljøvurderingen er gennemført ud fra tilgængelig viden, bl.a. de oplysninger der fremgår af basisanalysen, udkast til Natura 2000-planen og det nationale overvågningsprogram, NOVANA.

I de seneste basisanalyser (offentliggjort juni 2020) redegøres der for relevante trusler, og dermed at der fortsat er behov for indsatser for at sikres den nuværende naturtilstand og på sigt opfylde habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivets mål. I tredje planperiode (2022-2027) er der fokus på at sikre mere naturlige processer og naturens robusthed bl.a. i form af sammenhængende arealer, udlæg af urørt skov og udtag af kulstofholdige lavbundsjord. Derudover er der fokus på sikring af den eksisterende natur og levesteder bl.a. ved at fortsætte plejen af plejekrævende arealer, bekæmpe invasive arter, afsøge behovet for at udlægge forstyrrelsesfrie zoner og afsøge behovet for fiskeriregulering.

Overvejelserne har ført til, at der i forslag til Natura 2000-planen for N92 Pamhule Skov og Stevning Dam planlægges der en indsats om at arbejde for at sikre en hensigtsmæssig drift og pleje på lysåbne- og skovnaturtyper, og der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed og sammenhæng i områdets natur. Samtidig planlægges gennemført en særlig indsats for at sikre og udvikle områdets natur og skabe større diversitet ved bl.a. udtagning af lavbundsjord og udlægning af urørt skov. Derudover planlægges en indsats omkring forbedring af levestederne for klyde og fjordterne.

Planen har til hensigt at sikre udpegningsgrundlaget og fremmer herved den biologiske mangfoldighed generelt. En målsætning for en bestemt naturtype, fugl eller art vil dog kunne indebære en nedprioritering af andre naturtyper, fugle eller arter. For området er der foretaget følgende valg:

I visse tilfælde kan udvidelse af rigkær (7230) og kildevæld (7220) betyde en indskrænkning af arealet af habitatnaturtypen elle- og askeskove (91E0), som er opstået ved tilgroning af tidligere lysåbne enge og moser. Hvor der er tale om unge elle- og askeskove (91E0), som enten er plantede eller opstået ved tilgroning af tidligere lysåben natur, prioriteres hensynet til at genskabe større sammenhængende arealer med rigkær (7230). Rydning af elle- og askeskove (91E0) til genskabelse af rigkær (7230) kan ske under forudsætning af, at arealet af skovnaturtypen opretholdes på nationalt biogeografisk niveau. Gamle og veludviklede forekomster af elle- og askeskove (91E0) bevares.

1.10 Overvågning

Resultatet af Natura 2000-indsatsen i forhold til udpegningsgrundlag og naturtilstanden bliver fulgt op på gennem det nationale overvågningsprogram, NOVANA, som Miljøministeriet er ansvarlig for. Desuden afrapporterer Danmark bevaringsstatus vedr. habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivet til EU-kommissionen hvert 6 år.

Basisanalysen bygger på kortlægningsdata og udgør det nuværende vidensgrundlag om status for områdets udpegningsgrundlag i forbindelse med Natura 2000-planlægningen. Basisanalysen gennemgår systematisk udpegningsgrundlaget med en beskrivelse af status for hver enkelt art, fugl og naturtype. Det er hensigten, at denne analyse opdateres i forbindelse med fremtidige planperioder.

Resume

Strategisk MiljøVurdering for forslag til Natura 2000-plan 2022-2027 for Pamhule Skov og Stevning Dam (nr. 92). Miljøvurderingen sammenfatter Natura 2000-planforsalgets påvirkning af miljøet

Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

www.mst.dk